

Йолкіна Анна Геннадіївна
магістр, юридичний факультет
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Калініченко Зоя Дмитрівна
доцент, к.е.н.
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ УСУНЕННЯ РИЗИКІВ ЕТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ

Активізація міжнародної економічної співпраці вимагає створення ефективних механізмів і засобів захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, діяльність яких не обмежується кордонами однієї держави. Одним із таких механізмів є міжнародний комерційний арбітраж. На сьогоднішній день питання визначення правової природи міжнародного комерційного арбітражу залишається відкритим. Однозначного визначення арбітражу не дається ні в міжнародно-правових, ні в національних актах. Арбітраж розглядається як спосіб вирішення спорів недержавним органом, що створюється сторонами на підставі договору, шляхом добровільної передачі повноважень на винесення остаточного обов'язкового рішення третій незалежній компетентній стороні.

Мета дослідження полягає у розкритті проблемних питань етичної поведінки учасників міжнародного комерційного арбітражу, з'ясуванні сутнісних характеристик понять і ризиків виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів, розробці відповідних правил дієвих механізмів вирішення ситуацій, що виникають у середовищі національних етичних правил, якими керуються в міжнародному комерційному арбітражі.

Основними завданнями, що поставлені та вирішені в роботі, є:

- розкриття проблемних питань етичної поведінки учасників міжнародного комерційного арбітражу;
- з'ясування сутнісних характеристик понять і ризиків виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів;
- розробка відповідних правил та дієвих механізмів вирішення ситуацій, що виникають у середовищі етичних норм.

Враховуючи обставини, арбітри та сторони в арбітражі мають розуміти, що професійна та особиста етика має вплив на проведення арбітражного розгляду, в тому числі на процесуальні права та обов'язки сторін.

Екстериторіальний ефект міжнародного арбітражу, участь в ньому не

визначеного числа сторін, адвокатів і суддів з різних юрисдикцій і фактична відсутність єдиного професійного стандарту з етики поведінки учасників арбітражного розгляду, стали приводом для серйозного обговорення даних питань в науковому колі.

Окремі аспекти окресленої проблеми професійної етики арбітрів в тій чи іншій мірі досліджувалися у вітчизняній, а також у зарубіжній літературі, наприклад у працях, Ж.М. Алексеєва, О.В. Брунцева, Є.А.Васильєва, Л.Ф. Вінокурова, В.І. Гуменюк, М.Г.Єлісеєва, Н.Ю.Єрпильова, К.О.Карюкалова, А.Д.Кейліна, О.С.Комарова, О.О. Костіна, С.А. Курочкіна, С.М. Лебедева, Л.М. Труфанова та інших.

Питання впливу професійної етики мають вагомий вплив на арбітражний процес. Вони стосуються не тільки незалежності та безпристрасності арбітра, але і його свободи щодо вирішення питань процесу. Крім того, вони мають значення і щодо рішення по суті спору.

Неоднакове регулювання етичних правил в різних юрисдикціях, часто служить джерелом виникнення конфліктних ситуацій в ході арбітражних розглядів. Тема етики під час розгляду справ в арбітражі і необхідність прийняття єдиного для всіх стандарту обговорюється на міжнародних конференціях, проголошується готовність до розробки відповідних правил.

Основна причина такого занепокоєння питанням етики арбітрів – це відсутність реальних, дієвих механізмів вирішення, а також – загальноприйнятих і зрозумілих для всіх норм поведінки для вирішення таких ситуацій, що виникають у середовищі національних етичних правил, якими в міжнародному комерційному арбітражі керуються представники кожної сторони і які певною мірою в чомусь зобов'язують арбітрів.

Більшість норм арбітражного законодавства носить диспозитивний характер, що дозволяє сторонам узгоджувати інші правила арбітражного розгляду ніж ті, що передбачені законодавством певної держави, тому сторонам відводиться активна роль в самій процедурі арбітражного розгляду і вони мають можливість впливати на всі стадії арбітражного розгляду, що дозволяє говорити про надзвичайно демократичний характер арбітражу [3, с.117]. Саме через наділення учасників арбітражного процесу таким широким колом повноважень, в подальшому виникає потреба замислитись та дослідити різні аспекти етичної сторони розвитку даної процедури.

Процедура розгляду спору в міжнародному комерційному арбітражі побудована на інститутах позовного провадження і розглядається як відносно завершене провадження з достатньо регламентованою процесуальною формою, яка характеризується відповідним порядком арбітражного розгляду, а також процесуально-документальним оформленням належних дій арбітражу, сторін і третіх осіб, що беруть участь в арбітражі [3].

Міжнародно-правове регулювання у вирішенні міжнародних комерційних арбітражних спорів відбувається в трьох основних напрямках:

а) уніфікація процесуальних норм з метою забезпечення одноманітнос-

ті в процедурі розгляду спорів в арбітражах різних держав;

б) створення міжнародно-правової основи для визнання і примусового виконання рішень арбітражу однієї держави на території інших;

в) створення і визначення правових основ діяльності спеціалізованих міжнародних центрів по розгляду певних видів спорів в економічній сфері діяльності.

Міжнародний комерційний арбітраж має ряд позитивних характеристик, які надають йому перевагу перед державним судом будь-якої держави, чим і пояснюється інтенсивний розвиток арбітражних форм вирішення зовнішньоекономічних спорів останнім часом, у тому числі й в Україні [2]. Але з іншої сторони, дані переваги породжують підґрунтя для виникнення несприятливих умов арбітражного розгляду. За відсутності уніфікованих норм регулювання поведінки учасників процесу, останні певною мірою можуть зловживати своїми повноваженнями, через що підвищується ризик виникнення етичних конфліктів та суперечок.

Для того щоб чітко усвідомлювати етичні стандарти поведінки та методи вирішення суперечливих ситуацій між учасниками арбітражного процесу, необхідно чітко окреслити їх коло. Умовно їх можна поділити на:

1) органи вирішення арбітражних спорів. Це органи, наділені владними повноваженнями, які саме відрізняють їх від інших учасників процесу. Арбітражні суди здійснюють правосуддя шляхом вирішення економічних спорів та розгляду інших справ, віднесених до їх компетенції;

2) особи, що беруть участь у розгляді справи. Дана група учасників характеризується кількома суттєвими ознаками. По-перше, наявністю арбітражної процесуальної правосуб'єктності, момент виникнення якої пов'язаний з правовим статусом учасника арбітражного процесу. По-друге, наявністю юридичної зацікавленості у результаті справи, що зумовлює активність даної групи учасників у процесі;

3) особи, які сприяють здійсненню арбітражного правосуддя. До даної групи відносяться: експерти, фахівці, свідки, перекладачі, помічник судді, секретар судового засідання;

4) сторони та представники інтересів сторін (осіб), що беруть участь у провадженні при розгляді та вирішенні арбітражними судами справ.

Всі ці групи учасників арбітражного процесу мають дотримуватись певних правил поведінки, що впливають із загальних правил професійної етики. Професійну юридичну етику можна назвати моральним кодексом юристів різних спеціальностей. Предметом юридичної етики, по-перше, є ставлення спеціаліста до сенсу і цінностей права, законодавчих норм, правил і реалізація цього ставлення в професійній діяльності, а по-друге, професійно-моральні стосунки юриста з колегами, клієнтами, державою.

Етика юристів – тема досить суперечлива та не найцікавіша для багатьох українських правників. Можливо, це частково пов'язано з тим, що в Україні набуття права на заняття адвокатською діяльністю не є обов'язковою

умовою допуску до юридичної практики, тому значна частина практикуючих юристів взагалі формально не пов'язані з будь-якими правилами професійної етики [2, с.17].

Також, якщо розглядати юридичну етику учасників арбітражного процесу в широкому розумінні, можна виділити її основні завдання, а саме:

а) гуманізувати мораль юристів; орієнтувати їх на дотримання моральних вимог, забезпечення справедливості, захисту прав, свобод, честі та гідності громадян і своїх власних;

б) дати теоретичне обґрунтування принципам загальнолюдської моралі у праві та зокрема в арбітражному процесі;

в) обґрунтувати моральні засади діяльності юриста взагалі та усіх учасників арбітражного процесу зокрема;

г) виробити рекомендації щодо розвитку моральної свідомості;

д) обґрунтувати шляхи підвищення правової культури під час розгляду арбітражної справи;

е) вивчити моральні стосунки учасників арбітражного процесу.

В процесі арбітражного розгляду справи виникає низка особливостей, що ускладнює визначення єдиних етичних норм в процесі, а саме:

- походження адвокатів сторін з різних правових систем, як наслідок – різність звичаїв та традицій при здійсненні своїх професійних обов'язків;

- відсутність кодексів поведінки учасників у міжнародному арбітражі, а тим більше відсутність регулювання етики у підготовці доказів у міжнародному арбітражі;

- відсутність наднаціонального органу по контролю за поведінкою адвоката та механізму санкцій за недотримання та інші аспекти.

Етичні принципи діяльності арбітрів, адвокатів, представників та інших учасників арбітражного процесу мають істотні особливості, які необхідно враховувати при розробці та застосуванні уніфікованих етичних стандартів. Тож до основних міжнародних етичних принципів поведінки, що необхідно застосовувати в арбітражному процесі можна віднести такі як: добросовісність, чесність, конфіденційність, запобігання дачі неправдивих свідчень та/або надання допомоги клієнту у наданні фальшивих свідчень, заборона неправдивого висвітлення обставин [3].

Наразі виникає потреба в обговоренні, зведені та впроваджені певних шляхів вирішення та попередження конфліктів, суперечок та нестандартних ситуацій, розроблених на основі принципів етики, її завдань та стандартів арбітражного процесу. Відповідно, пропонуємо наступне.

Деякі конфлікти можна вирішити шляхом впровадження складом арбітражу певного єдиного стандарту: або найвищого, або ж, навпаки, низького. Інше рішення, яке також належить обговоренню, стосується розробки колізійних правил щодо застосування етичних норм. Однак цей варіант, крім безпосередньо обмеженої сфери застосування, також вимагає внесення відповідних колізійних норм в національні правила юридичної етики, що реалі-

зувати на практиці представляється малоімовірним. І, нарешті, найбільш прийнятний варіант – це прийняття єдиного зведення правил (кодексу) етики учасників процесу в міжнародному комерційному арбітражі. Тож, доки жоден з цих шляхів вирішення або попередження конфліктів та суперечливих ситуацій не застосовується, залишається лише шлях пошуку компромісів. Завдання це не з легких, оскільки знайти «золоту середину» в такій тонкій матерії, як професійна етика, дуже не просто.

Отже, на підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що сьогодні в світі спостерігається тенденція до глобалізації світової економіки та відтак відбувається переосмислення значення міжнародного комерційного арбітражу, що супроводжується зростанням його ролі в юридичних спорах. Та як будь-яка сфера діяльності, арбітраж вимагає від його учасників додержання певних правил в цілому та поведінки зокрема. Щоб чітко усвідомлювати стандарти поведінки в арбітражному процесі, необхідно додержуватись основних етичних принципів. До них можна віднести такі як: добросовісність, чесність, конфіденційність, запобігання дачі неправдивих свідчень та/або надання допомоги клієнту у наданні фальшивих свідчень, заборона неправдивого висвітлення обставин та інше. Але цей перелік не є вичерпним, та не має свого формального втілення в жодному нормативно-правовому акті, через те що такого не існує. Ці обставини негативно відбиваються на практиці під час здійснення арбітражного процесу. Саме через це виникає потреба у пошуку шляхів вирішення конфліктів та суперечливих ситуацій між учасниками процесу. Деякі конфлікти можна вирішити шляхом впровадження складом арбітражу певного єдиного стандарту поведінки. Інше рішення, яке також належить обговоренню, стосується розробки колізійних правил щодо застосування етичних норм. І, нарешті, найбільш прийнятний варіант – це прийняття єдиного зведення правил (кодексу) етики учасників процесу в міжнародному комерційному арбітражі.

---

1. Притика Ю.Д. Щодо поняття та складових арбітрабельності: теоретичний аналіз / Ю.Д. Притика // Науковий вісник Херсонського національного університету – 2016 – №1 – С.10-13

2. Сліпачук Т.В. Питання етики в міжнародному арбітражі / Т.В.Сліпачук // Юридична Газета. – 2016. – №5 Режим доступу: http://www.sk.ua/sites/default/files/pitannya_etiki_v_mizhnarodnomu_arbitrazhi_yug_lyutiy_2011.pdf

3. Труфанова Л.М. Сучасні аспекти міжнародного комерційного арбітражу / Л.М. Труфанова // Матеріали XIII всеукраїнської науково-практичної конференції „Формування правової держави в Україні: проблеми та перспективи” (19 квітня 2016 р.) Тернопіль: «Вектор» – 2016. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/6775>